
Două topoare perforate de piatră descoperite pe raza localității Someșu Rece, jud. Cluj

---

Monica TECAR, Mihai ROTEA, Luminița SĂSĂRAN

Cuvinte cheie: Epoca bronzului, topoare de piatră, depunere rituală.

Keywords: Bronze Age, axe-hammer and battle axe, ritual deposit.

La începutul anului 2005, domnul Chifor Alexandru din localitatea Gilău, jud. Cluj, a predat Muzeului Național de Istorie a Transilvaniei două topoare din piatră, aflate într-o stare foarte bună de conservare. După informațiile primite, se pare că piesele au fost descoperite cu mult timp în urmă, la mică adâncime, lângă rădăcina unui arbore, pe raza localității Someșu Rece, în punctul „Hugeaua” (Pl. I). Echipa de la MNIT, care a făcut deplasarea la locul descoperirii, a constatat că acesta se află situat într-o zonă montană, pe o pantă cu înclinație mare și cu expunere nord-vestică, pe partea stângă a drumului 107N, care leagă Someșu Rece de localitatea Plopi (în apropierea intersecției dintre drumul 107N, spre localitatea Plopi, și drumul 107S, spre localitatea Măguri Răcătău).

Descrierea artefactelor:

1. *Topor pană* (P 175894) (Pl. II/1) cu secțiune trapezoidală și cele două fețe plane. Muchia este dreptunghiulară cu colțurile ușor rotunjite. Taișul este ușor convex fiind bine păstrat. Gaura de înmănușare este plasată în jumătatea superioară a piesei, la o distanță de 1,5 cm de muchie (1,8 x 1,6 cm) și este dispusă oblic. Suprafața perforată prezintă urme de striatăii. Orificiul pe una din fețe este ușor teșit. Piesa, bine păstrată, poartă urme de șlefuire pe toată suprafața ei, mai accentuat pe părțile laterale. Părțile active ale artefactului prezintă urme de uzură.

Dimensiuni: L: 10,1 cm; l: 3,6 cm; Gr: 2,8 cm; Diam: 1,8 cm.

Materia primă: Șist amfibolitic cu epidot, o rocă metamorfică de presiune și temperatură medie cu aspect slab șistos, culoare verde cenușiu. Proprietăți fizico-mecanice: șisturile verzi sunt roci tari; rezistența de rupere la compresiune 600–1200 daN/cm², spărtură așchioasă¹.

2. *Topor de luptă* (P 175895) (Pl. II/2) cu secțiune dreptunghiulară și corp alungit. Taișul este puternic arcuit, iar gaura de înmănușare plasată în partea superioară a piesei (la o distanță de 4,7 cm de marginea cepei), în zona cu lățime maximă. Orificiul pe ambele fețe este ușor teșit. Suprafața perforată prezintă urme de striatăii. Umerii sunt ușor reliefați, iar muchia/ceafa este înaltă, de formă cilindrică și terminată cu o suprafață plană. Întreaga suprafață a toporului este bine șlefuită. Pe una din fețe, de la gaura de înmănușare până la taiș, piesa prezintă o incizie îngustă, fin trasată. Piesa se păstrează într-o perfectă stare de conservare, doar taișul, pe una din fețe, prezintă o mică deteriorare.

Dimensiuni: L: 13,3 cm; l maximă: 5 cm; Gr: 3,9 cm; Diam: 2,7cm.

Materia primă: Amfibolit, este o rocă metamorfică dură, care sub aspect macroscopic prezintă o textură masivă, structură granoblastică, culoarea verde cenușiu închis. Are o mare tenacitate din cauza texturii și structurii

---

1 G. Pârvu, *Minerale și roci*, Editura Științifică și Enciclopedică, București 1983, p. 124.

Monica TECAR, Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei, e-mail: monicantonina11@yahoo.com

Mihai ROTEA, Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei, e-mail: rotea_mihai@yahoo.com

Luminița SĂSĂRAN, Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei, e-mail: hrineac@yahoo.com

favorabile. Proprietăți fizico-mecanice: coeficient de tărie 13-20; rezistența de rupere la compresiune 1300-2000 daN/cm², spărtură așchioasă².

Concluzii geo-arheologice

Studiile geologice efectuate asupra artefactelor litice din colecțiile Muzeului Național de Istoria a Transilvaniei, evidențiază utilizarea în preistorie a unor largi varietăți de roci magmatice, metamorfice și sedimentare³. Ele au fost selectate în funcție de domeniul de întrebuințare pe baza însușirilor proprii precum: compoziția minerală, structura și textura, duritatea, rezistența la rupere și compresiune, desfacerea după anumite planuri prin lovire etc. Astfel, ocurențe de roci metamorfice (șisturi, amfibolite) din care au fost lucrate artefactele descoperite la Someșu Rece pot fi găsite în deschiderile naturale de pe Valea Someșului Rece, care aparțin grupei șisturilor cristaline epimetamorfice din sud și estul Munților Gilău⁴.

Analiza arheologică globală a topoarelor de piatră perforate a fost făcută în mod minuțios, cu multă vreme în urmă, de E. Comșa⁵. Din punct de vedere cronologic, este cunoscut faptul că ele sunt folosite o perioadă lungă de timp, din neolitic și până în epoca fierului, având funcții duble: unelte și arme⁶.

Toporul de tip pană (Pl. II/1), având și rolul de ciocan, este una dintre cele mai simple și mai utilizate forme de topoare, ceea ce face ca acestea să nu fie un indicator cronologic relevant, putând fi datate atât în epoca neolitică, cât și în eneolitic ori epoca bronzului. În schimb, toporul cu ceafă cilindrică este un tip mult mai sofisticat, care cunoaște, după Al. Vulpe⁷, două categorii principale: A) cu profilul longitudinal drept și B) cu profilul longitudinal curbat. Ambele tipuri (toporul analizat aparține primei categorii, Pl. II/2) sunt, cu foarte puține excepții⁸, caracteristice epocii bronzului⁹, ceea ce restrânge datarea complexului descoperit la Someșu Rece între limitele cronologice ale acestei epoci. O încadrare mai strânsă, pornind doar de la acest considerent tipologic, ar implica un grad ridicat de relativitate, câtă vreme aceste artefacte apar în cele trei perioade semnificative ale epocii bronzului. Astfel, perioadei timpurii îi sunt reprezentative exemplarele aparținând culturilor Coțofeni¹⁰ și Schneckenberg¹¹; culturii Coțofeni îi poate fi atribuit și un fragment de topor de luptă (variante B, după Al. Vulpe) provenind dintr-o descoperire fortuită făcută în perimetrul sitului de la Bretea-Mureșană-*Măgura Sârbilor*¹². Perioadei mijlocii a epocii bronzului îi sunt caracteristice exemplarele atribuite culturii Wietenberg¹³, iar perioadei târzi cele aparținând culturii Noua¹⁴.

Descoperirea fortuită a artefactelor de la Someșu Rece la mare distanță de așezările preistorice cunoscute de pe raza acestei localități¹⁵, corelată cu constatarea absenței altor urme de prezență preistorică în locul în care aces-

2 *Ibidem*, p. 33.

3 Vezi de exemplu: Luminița Săsăran, M. Wittenberger, *Considerații despre prelucrarea pietrei în cultura Noua din perspectivă petrografică*, în *Arheometrie în România*, vol. III, 2008, p. 151-154; Marcel Benea, Luminița Săsăran, Mihai Rotea, *Palatca-Toțul lui Mândrușcă. Analysis of a part of the lithic material from the bronze workshop*, *Acta Musei Napocensis*, 45-46/1, 2008-2009, p. 75-80.

4 V. Mutihac, *Structura geologică a teritoriului României*, Ed. Tehnică, București 1990, p. 321, 347.

5 E. Comșa, *Date despre uneltele de piatră șlefuită din epoca neolitică și din epoca bronzului de pe teritoriul României (Istoricul problemei, tipuri-funcționalități)*, *SCIV*, 23, 1972, nr. 2, p. 245-262.

6 *Ibidem*, p. 258-259.

7 Al. Vulpe, *Depozitul de la Tufa și topoarele cu ceafă cilindrică*, *SCIV*, X, 1959, nr. 2, p. 266-276; pentru o tipologie mai recentă și mai complexă vezi: V. Diaconu, *Considerații privind topoarele de luptă din piatră specific epocii bronzului din Moldova*, *Revista Arheologică*, V/1, Chișinău 2010, p. 5-21. De asemenea, analize complexe privind topoarelor de luptă la: I. Ignat, *Concluzii istorice rezultate în urma analizei petrografice a unui topor-ciocan naviform descoperit în județul Botoșani*, în *Arheometrie în România*, vol. III, 2008, p. 155-160 și I. Bejinariu, *Două topoare de piatră din județul Sălaj*, *Marisia*, X, 2006, p. 33-42.

8 V. Diaconu, *op.cit.*, p. 6, cu bibliografia.

9 Comșa, *op.cit.*, p. 260.

10 P. Roman, *Cultura Coțofeni*, p. 17, pl. 9/6; H. Ciugudean, *Eneoliticul final în Transilvania și Banat: Cultura Coțofeni*, 2000, p. 31, pl. 121/3, 124/4, dar și 124/3.

11 A. Prox, *Die Schneckenbergkultur*, Kronstadt/Brașov 1941, *passim*; Zs. Székely, *Perioada timpurie a epocii bronzului în sud-estul Transilvaniei*, București 1997, *passim*.

12 M. Rotea, L. Săsăran, M. Tecar, *Material litic din așezarea coțofeniană de la Bretea-Mureșană*, în pregătire.

13 N. Boroffka, *Die Wietenberg-Kultur*, Bonn 1994, p. 217, pl. 84/2, 108/4.

14 V. Diaconu, *op.cit.*, *passim*, cu bibliografia.

15 În *Repertoriul arheologic al Județului Cluj*, Cluj-Napoca 1992, p. 364-366, cu bibliografia, este menționat doar situl *Cetate* cu locuiri preistorice aparținând culturilor Criș și Coțofeni.